

'Heksenjacht' door Dick Harrison

Een geschiedenis over angst, repressie en vrouwenhaat

Volgens de Zweedse historicus Dick Harrison zijn er in de 15^e t/m de 17^e eeuw in Europa zo'n 80.000 heksenprocessen gevoerd, waarbij ongeveer 35.000 mensen ter dood zijn gebracht. Tussen de 75 en 85 procent was vrouw. In Nederland zijn 'maar' tussen de 160 en 300 mensen geëxecuteerd wegens hekserij, vooral dankzij onze Gouden Eeuw. Een algemene verklaring voor de heksenjachten is nog door geen enkele geleerde gevonden. Dick Harrison noemt wel '*de grimmige onderstroom van boosaardigheid die altijd in de menselijke samenleving heeft bestaan*', hoewel wij dat maar al te graag ontkennen.

Dick Harrison begint zijn *Heksenjacht* in de Oudheid en eindigt in onze tijd, want zonder context valt heksenvervolging niet uit te leggen. Hij richt zich voornamelijk op Noord- en West-Europa. Een speciaal deel over Nederland en België is toegevoegd en het boek bevat twee delen kleurenafbeeldingen.

Geloof in het bovennatuurlijke is een bijna universeel verschijnsel. Zolang als er mensen zijn, zijn er heksen, of liever magiërs. "*In wezen komt de magie -de dromen en de handelingen- voort uit een menselijk verlangen om de natuur te manipuleren*" zegt Harrison. Die manipulatie hangt samen met de uitoefening van macht. Uit de Griekse oudheid kennen we figuren als Medea, Circe en Lamia. Toen was magie iets dat ten goede of ten kwade gebruikt kon worden. Ook in de Bijbel

komt die tegenstelling voor. In Exodus 22:17 staat: *“Een tovenaars mag niet in leven blijven.”* Dat verhindert Saul niet om de heks van Endor te raadplegen. Echter, met de komst van het Christendom, verandert er het een en ander: tovenarij ging in tegen de almacht van God. Heksen en tovenaars hoorden bij de voorchristelijke wereld, die van de heidenen, en die moesten bestreden worden. Dan ontstaat de strijd van de kerk tegen de ketters. Denk hierbij aan bijvoorbeeld de Joden en de Katharen. Uitgangspunt was: *“Dood ze allen; de Heer herkent de zijnen wel.”*

Het volksgebruik van toverij, meestal alleen gebruikt op medisch gebied, raakte verweven met ketterij. Toch waren er in de middeleeuwen geen grootschalige heksenprocessen, in tegenstelling tot de gangbare mening. De kerkelijke inquisitie sloeg alleen toe als er duidelijk sprake was van ketterij. De gedachte ontstond dat ketters zich tegen God keerden en dús samenspannen met de duivel. De volkse magie werd geassocieerd met Satan en demonen. Geleidelijk aan kreeg het nieuwe heksenbeeld theologische en juridische kaders.

In de 15^e eeuw gaat het al mis. De *Malleus Maleficarum*, de Heksenhamer, geschreven in 1486 door dominicaner inquisiteur Heinrich Kramer, wordt een bestseller. Mannen domineerden de samenleving en vrouwen waren een makkelijke zondebok. Ook de theologen beweerden dat vrouwen veel makkelijker beïnvloedbaar zijn dan mannen.

Na de grote Jodenvervolgingen in de late Middeleeuwen en de Renaissance - vooral ten tijde van pestepidemieën - zijn in de 16^e en 17^e eeuw de heksen aan de beurt. Dit was de tijd van het begin van de Reformatie. Alle andersdenkenden werden een prooi voor de katholieken. Heksenjagers waren er overigens ook onder de protestanten, die de kunst afkeken van de katholieken. Ging er iets mis in de maatschappij, dan werden vrouwen op groteske wijze van de meest onzinnige dingen beschuldigd: ze brachten schade toe aan mensen, dieren en gewassen, ze stonden onder invloed van de duivel met wie ze gemeenschap hadden, ze konden verschijnen en verdwijnen, ze riepen stormen op zodat schepen vergingen, ze brouwen toverdrankjes, of...ze hadden ruzie met de burens en werden voor heks uitgemaakt.

De beschuldigde vrouwen werden gemarteld en bekenden dan alles. Ook ontstond al snel een sneeuwbaaleffect: een gemartelde vrouw gaf gemakkelijk namen van andere 'heksen' door. En zo werden ze met duizenden tegelijk verbrand. Een heks kon overigens ook een man zijn, vooral in Rusland, maar mannen worden nauwelijks genoemd. Hooggeplaatsten konden eveneens terecht gesteld worden als heks, maar die konden met geld vaak aan de juiste getuigen komen om aan de dood te ontsnappen. In het algemeen kan gesteld worden dat *“toen de mannen het monopolie op het priesterschap kregen, kregen ze het ook te zeggen bij toverijgevallen.”*

Bij alle processen, martelingen, verbrandingen en onthoofdingen moet niet vergeten worden dat men vroeger echt bang was voor de duivel, die voor hen een realiteit was. Evenzeer was er angst voor wanorde, controleverlies en machtsverlies.

Als de Verlichting ontstaat, komt het scepticisme t.a.v. heksen naar voren en gaan de brandstapels doven. Tovenarij en heksen worden nu met het verstand benaderd en daardoor in twijfel getrokken. Maar het geloof in allerlei vormen van magie verdween nog niet. Tijdens de Romantiek, die volgde op de Eeuw van de Rede, bloeide dat geloof juist weer op. Denk hierbij aan *Frankenstein* en andere gothic novels, de sprookjes van Grimm en de opleving van de oud-Germaanse sagen. De duivel werd nu een innerlijke demon. Gerelateerd aan heksen was de toenemende belangstelling voor weerwolven, vampiers en ondoden.

En daarna? De Harry Potter verhalen waren immens succesvol. Halloween vieren we steeds vaker. De duivel is een onderwerp van horrorfilms. *“En wie heeft de duivel nodig om zich zorgen te maken als we in de schaduw leven van Auschwitz, Hiroshima en de goelags?”*

Tovenarij willen we eigenlijk helemaal niet kwijt *‘want die haalt ons uit de voorspelbaarheid van het dagelijkse leven en plaatst ons in een parallelle wereld waar alles mogelijk is, zonder te rommelen met science fiction of religie.’*

Wij doen tegenwoordig aan racisme en complottheorieën en lopen met de massa mee zoals tijdens de Communistenjacht in de jaren 50, of de bestorming van het Capitool of als mensen zich niet laten vaccineren. Volkerenmoorden zijn er nog steeds en Navalny is net begraven. Zoveel is er niet veranderd sinds vroeger.

Heksenjacht is daarmee geen boek over vroeger.

Dick Harrison heeft in *Heksenjacht* een ongelooflijk diepgaand onderzoek gepresenteerd, dat heeft geresulteerd in een uiterst leesbaar verhaal.

Twee kanttekeningen: Een groot deel van *Heksenjacht* wordt gevuld met een chronologisch en geografisch verslag van de

tovenarijprocessen. In heel veel gevallen eindigt zo'n verslag met: we weten niet hoe het is afgelopen wegens gebrek aan documentatie. Wetenschappelijk gezien kan dit deel niet weggelaten worden, maar voor een gemiddelde lezer is hier moeilijk doorheen te komen. Uit pure verveling door al die opsomming ga je zelfs uit het oog verliezen hoe erg het was wat er gebeurde.

Een ander minpunt is dat dit boek zeker geen volledig overzicht geeft van de heksenvervolgingen, maar dat was ook niet de bedoeling van de schrijver. Toch heb ik de indruk dat het boek aan kwaliteit gewonnen zou hebben als minder landen diepgaander beschreven waren.

Dat neemt niet weg dat *Heksenjacht* veel stof tot nadenken geeft. Allereerst rond de vraag wat er van de heksenjacht op vrouwen nu nog over is. Daarnaast ook heel andere vragen als: waarom roepen wij denkbeeldige angsten in het leven en hoe doen we dat? Tot welk kwaad zijn wij in staat? Hoe dragen wij allemaal het heksen jagen in ons, al noemen we het nu anders?

Uitgeverij Omniboek, 2024

Pagina's 448

Vertaald uit het Zweeds door Ger Meesters (*Ondskans Tid*)

ISBN 978 9401 920 087

Recensie door Janny Wildemast, april 2024

Februari (openings)nieuws

Beste leensters, leners en andere belangstellenden,

In de nieuwsbrief van oktober jl schreef ik al over verzetskrant Trouw, waar naar schatting zo'n twee- tot vierduizend mensen bij betrokken waren. In de tussentijd is er niet stil gezeten bij het onderzoek specifiek naar de **Verzetsvrouwen**. Zij waren veelal anoniem gebleven, ook de vrouwen die betrokken waren bij de illegale krant. Deze week is het 81 jaar geleden dat de **Trouw-groep** werd opgericht, en dit weekend verschenen meerdere artikelen over de bijna driehonderd verzetsvrouwen die bij het ondergrondse blad betrokken waren. Structureel onderzoek heeft er inmiddels voor gezorgd dat ze een naam en gezicht kregen. Hun rol in het verzet was allesbehalve ondergeschikt, en dus anders dan vanuit het traditionele rolpatroon gewoonlijk werd aangenomen.

Marjan Schwegman was de eerste die in 1979 Nederlandse

verzetsvrouwen belichtte en het onderwerp later als directeur van oorlogsinstituut Niod op de kaart zette. Zoals zij al

vermoedde bleek er nog veel meer te vinden te zijn. Vaker dan bij de verzetsmannen bleven zgn. egodocumenten (memoires, brieven, interviews in lokale krantjes) bij familie op zolder liggen. Het onderzoek begon met een lezersoproep, waar zo'n 150 mensen op reageerden. Alle lezerspost - soms hele enveloppen met bronmateriaal - zijn aan een onderzoek onderworpen, om te checken of de vrouwen actief voor Trouw waren. Ook het oorlogsarchief van Trouw is helemaal doorgenomen, naast vele nieuwe bronnen, zoals het privéarchief van historicus Bob de Graaff. Hij had nog enkele ordners liggen met enquêteformulieren die zo'n 800 verzetsvrouwen invulden voor de doctoraalscriptie die hij in de jaren tachtig schreef met Lidwien Marcus. Er bleken bijzonder veel Trouw-vrouwen tussen te zitten.

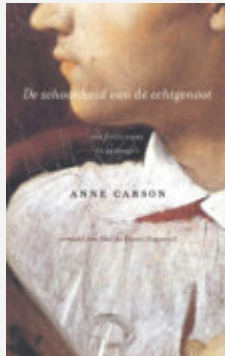
Meer

artikelen: <https://www.trouw.nl/binnenland/nieuw-licht-op-gereformeerde-verzetsvrouw-aandeel-groter-dan-gedacht~b387d2bf4/>, <https://www.trouw.nl/binnenland/hoe-vind-je-driehonderd-verzetsvrouwen-het-verhaal-achter-het-onderzoek~b71e1934/>, <https://www.trouw.nl/verdieping/waarom-verzetsvrouw-tiny-bolhuis-haar-overall-van-kamp-westerbork-in-de-kast-verstopte~bb164e1e/>, <https://www.trouw.nl/verdieping/verzetsvrouw-betsy-van-zweden-96-ik-was-zo-in-de-val-gelopen-met-mijn-ta>

*Op initiatief van *Poetry International* werd in 2000 de laatste donderdag van januari uitgeroepen tot **Gedichtendag**. Een breed samenwerkingsverband van dichters, literaire organisaties, scholen, bibliotheken en andere verenigingen zorgde ervoor dat de 'donkere januaridagen in Vlaanderen en Nederland' een poëtische invulling kregen. Deze dag werd binnen een paar jaar heel succesvol en Gedichtendag werd een volledige **Poëzieweek** (dit jaar van 25 t/m 31 januari) met verschillende grote en kleine poëzie-activiteiten, om zo een groter bereik voor poëzie te creëren. Thema dit jaar is **Thuis** "Dichters bouwen huizen uit herinneringen, geuren en kleuren..... Poëzie kan mensen vieren, verwelkomen en zich thuis doen voelen. Het kan ook de troost van een warme thuis bieden op moeilijke momenten van afscheid, rouw en verdriet. Samen schuilen we onder het dak van de poëzie."

In de aanloop naar de Poëzieweek zijn er verschillende dichtbundels verschenen:

– Een van de opmerkelijkste dichters op Poetry International 2000 was *Anne Carson*, de Canadese dichteres van wie in dat jaar de 'roman in verzen' *Autobiografie van rood* in Nederlandse vertaling verscheen. Net als dat epos heeft **De schoonheid van de echtgenoot** één enkel verhaal: een langdurige liefde die uitloopt op een pijnlijk huwelijk in verval, verteld in negenentwintig tango's, negenentwintig verhalende verzen die ons meevoeren langs erotische, pijnlijke en hartverscheurende scènes uit een langdurig huwelijk dat uit elkaar valt. Het is een opnieuw verschenen twee-talige uitgave.

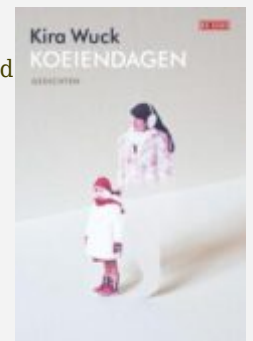
– *Sasja Janssen* begon ooit met het schrijven van twee romans, maar ze schrijft tegenwoordig eigenlijk alleen maar gedichten. Opvallend daarbij is dat elke nieuwe bundel sterk verschilt van de voorgaande. **Mijn vader zegt entropie mijn moeder logica** is haar 6e bundel. Daarin houdt ze zich vooral bezig met het ontrafelen van het 'nu' als reactie op het veelgehoorde gezegde 'in het nu leven'. Waar houdt dat nu zich schuil. Haar ouders, die allebei een volstrekt andere invalshoek vertegenwoordigen, spelen een belangrijke rol in het onderzoek, chaos tegenover logica. Voor haar eigen orde onderzoekt ze de wereld via het schrijven van poëzie.

– De fascinatie van *Hester Knibbe* voor oude culturen is ook in haar nieuwe bundel **Binnen in de aarde is een berg** onmiskenbaar. Daarin neemt ze niet de klassieke oudheid als uitgangspunt, maar de *I Tjing*, ofwel *Boek der Veranderingen*, een boek uit het oude China. Aan de hand van 64 hexagrammen wordt daarin verteld hoe je onder bepaalde omstandigheden het beste kunt handelen of je gedragen. *Hester Knibbe* gebruikt de titels van de hexagrammen voor haar gedichten en plaatst ze in een eigentijdse setting, met als leidmotief de mens als bewoner en zwerver.

– Dichteres en schrijfster *Kira Wuck* heeft een Finse moeder en een Indonesische vader en groeide op in Amsterdam. Ze wordt vooral geïnspireerd door de melancholie uit de noordelijke landen. In 2012 debuteerde ze met de poëziebundel *Finse meisjes*. In 2018 verscheen haar tweede dichtbundel *De zee heeft honger*. Haar nieuwe bundel heet **Koeiendagen**. Daarin zoekt ze naar antwoorden op vragen als Sla je op de vlucht om iemand te vergeten of om diegene juist dicht bij je te houden? Zul je diens lelijke kopjes ooit terugvinden in de kringloopwinkel? Hoeveel koeiendagen heb je nodig voor je weet hoe je moet rouwen?

- *Hoe de eerste vonken zichtbaar waren* was het sterk poëziedebuut van *Simone Atangana Bekono*, feitelijk een bundeling van gedichten en brieven in drie delen - 'wrijving', 'ontsteking' en 'vonken'. Het bevatte krachtige teksten over ondermeer vrouwelijkheid, racisme en identiteit. Na een aantal romans en verhalen is nu **Marshmallow** verschenen waarin we kennis maken met een hond, een vrouw en een slaapkamer in 'een heel normaal appartement'. Maar alles komt op losse schroeven te staan in deze bundel. Grotelijke beelden, erotiek, alledaagsheden en geweld komen samen in de botsende herinneringen van twee stemmen die eens lieflijk samen moeten hebben geklonken. Het geeft giftige, grappige, en schrijnende poëzie.

Onlangs uitgebrachte titels

Er zijn opvallend veel debuutromans verschenen, van veelal nog onbekende schrijfsters.

- *Lene Beelen* is psychologe en psychoanalytisch psychotherapeute. De aankondiging van haar debuutroman **Tussen huïds** klinkt wat ingewikkeld, de confrontatie met verhalen die de ronde doen "Hoe wat gezegd wordt niet noodzakelijk waar is, hoe wat waar is niet zomaar wordt geloofd en hoe alles wat niet gezegd wordt, als het erop aankomt, ook niet lijkt te bestaan". In dit psychische doolhof is het moeilijk overleefd blijven voor een jonge vrouw die niet stevig genoeg is om op zichzelf terug te kunnen vallen na de verdrinkingsdood van haar vader.

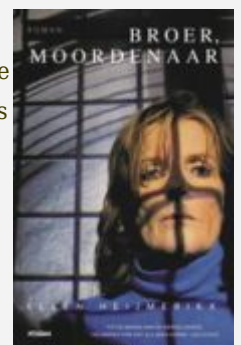
- Ook in de tragikomische debuutroman van *Rinske Bouwman* **Een soort eelt** gaat het over hoe om te gaan met verdriet en rouw, hoe verdriet kan vervreemden en vervormen. De Nederlandse Sarlag is opgegroeid in Mongolië en keert als studente terug naar Utrecht. Op zoek naar een bijbaantje solliciteert ze bij een grote supermarkt. Daar wordt haar verteld dat ze op de koel-vriesafdeling kan gaan werken: ze is toch al gewend aan de kou. Tijdens de lange dagen op haar werk boetseert ze half gesmolten vriesproducten tot vleesbeeldjes en houdt ze zichzelf rustig door haar favoriete feiten op te noemen.

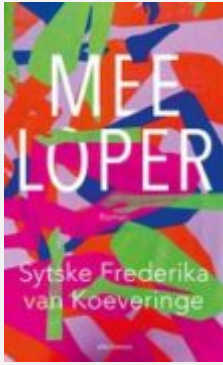
- Voor **De buitengewoon geslaagde opvoeding van Frida Wolf** putte *Maria Kager* uit haar eigen jeugd. Ze woonde naast de Koepelgevangenis in Haarlem, waar haar vader gevangenisdirecteur was. In haar levendige debuutroman drinkt en rookt hij te veel, neemt zijn dochter mee uit stelen, geeft haar zelfverdedigingslessen met echte wapens en voelt hij meer affiniteit met de gedetineerden in de koepel dan met zijn collega's bij Justitie. Als het evenwicht in huis wordt verstoord door een noodlottig ongeluk, begint de gevangenis een steeds grotere rol in het gezinsleven te spelen. Hoe werkt dat door in Frida's leven?

- Eind 2019 debuteerde *Dorien Dijkhuis* met de dichtbundel *Waren we dieren*. Als dichter werkt ze graag samen met kunstenaars uit andere disciplines zoals musici, dansers en tekenaars. Vorige week verscheen haar korte debuutroman **Dezelfde maan**. Daarin overpeinst een vrouw de keuzes die haar op dit punt in haar leven hebben gebracht, nadat ze haar toevlucht heeft gezocht op een eiland. Elk besluit dat we nemen betekent namelijk ook dat veel andere mogelijkheden verloren gaan. Is niet kiezen ook een keuze? Hoeveel keuze hebben we eigenlijk? Volgen we het verlangen van het hart, ook als het hoofd het beter weet? *Dezelfde maan* wordt een associatieve vertelling genoemd.

- *Ellen Heijmerikx* heeft in **Broer, moordenaar** opnieuw de romanvorm gekozen voor haar eigen ervaring. Wanneer haar ernstig zieke broer belt vanuit Belize om te vragen of ze hem in zijn laatste dagen gezelschap komt houden, besluit Ellen om te gaan. Ondanks alles wat hij heeft opgebiecht, zelfs een moord. Nog altijd voelt ze zich met hem verbonden, zeker ook vanwege hun gedeelde jeugd in een zeer strenge geloofsgemeenschap. Het verhaal volgt haar broer in zijn begindagen in Belize, hoe hij een nieuw leven opbouwt en hoe hij verzeild raakt in criminaliteit, en het volgt zelf Ellen, die haar zieke broer verzorgt en antwoord probeert te vinden op de vraag: als we

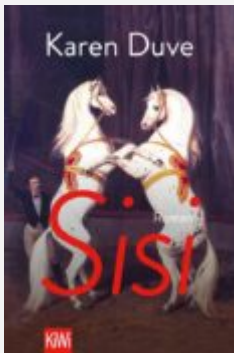

dezelfde gewelddadige indoctrinatie hebben meegemaakt, en mijn broer in staat is tot moord, wat zegt dat dan over mij?

– *Sytske Frederika van Kleeveeringe* is beeldend kunstenaar en schrijver. Ze debuteerde in 2017 met de roman *Het is maandag vandaag*, gevolgd door *Dag nacht licht toch* en *Vrouw doet dit, dat*. In ***Meeloper*** onderzoekt een kunstenaar of ze het werkende systeem kan ontrafelen. Waarom is werk onlosmakelijk verbonden met ons leven en zelfs met onze identiteit? Hoe is het gekomen dat werk als iets vanzelfsprekends wordt gezien en hoe verhoudt werk zich tot kunst en de liefde? De roman laat op een eigenzinnige, originele en humorvolle manier zien hoe werk verweven is met alle aspecten van ons leven en wat de waarde ervan is voor onze maatschappij.

Vertaalde romans

– *Vanessa Chan* is geboren en getogen in Maleisië. Haar roman ***De storm van ons bestaan*** is een familieverhaal waarin één moeder, Cecily, het lot van een heel land bepaalt. Haar 15-jarige zoon is verdwenen, haar jongste dochter zit opgesloten in een kelder om dwangarbeid in een militair bordeel te ontlopen en haar oudste dochter wordt met de dag bozer terwijl ze dronken Japanse soldaten in een theehuis moet bedienen. Cecily denkt dat het allemaal haar schuld is vanwege haar contact met een charmante Japanner tien jaar geleden, waardoor ze destijds kon ontsnappen aan haar leven als vrouw van een eenvoudige ambtenaar in het door de Britten bezette Maleisië. Nu de oorlog zijn hoogtepunt bereikt, wordt ze achtervolgd door haar keuzes toen.

– “Niemand anders kan over Sisi schrijven zoals Duve dat doet, met subtiële humor en oog voor detail.” en “De roman vermaakt niet met zijn plot, hij vermaakt met zijn psychologische verfijning en door een bijna excentrieke nauwkeurigheid.” Dit zijn twee opmerkingen over de roman ***Sisi*** van de Duitse schrijfster *Karen Duve*. Het leven van Sisi, roepnaam van Elisabeth in Beieren (1837-1898), heeft veel schrijvers en film- en theatermakers geïnspireerd. Ze was een vrijheidslievende geest die na haar huwelijk met de Oostenrijkse keizer Frans Jozef in een star hofceremonieel belandde. Telkens als ze uit de sleur wilde breken, trok ze naar haar Hongaarse kasteel om zich over te geven aan haar grote passie: jagen te paard. Daar ontstaat een innige band met haar nichtje, die ook al snel veel aandacht krijgt van de mannelijke adel.

– Ook over de tijd van het Oostenrijks-Hongaarse Rijk gaat ***De onmeetbaren*** van de Oostenrijkse *Raphaela Edelbauer*. Het is 31 juli 1914, ruim een maand na de moord op aartshertog en troonopvolger Frans Ferdinand en zijn vrouw Sophie. Wenen, het centrum van het Oostenrijks-Hongaarse Rijk, staat op zijn kop. Over 36 uur verloopt het Duitse ultimatum en de stad is in de ban van de ophanden zijnde oorlog. Te midden van de commotie vinden drie jongeren uit verschillende sociale milieus elkaar en brengen de laatste tumultueuze uren samen door. Hun wereld staat op instorten.

– ***De waarheden van mijn moeder*** van de Noorse *Vigdis Hjorth* gaat over een verstoorde moeder-dochterrelatie. Het is het verhaal van een vrouw die kiest voor zichzelf en daarmee de band met haar ouders verbreekt. Wat is er nog van hun relatie over als ze elkaar na dertig jaar weer zien? Zal ze terugvinden waarnaar ze zo intens verlangt? De Noorse schrijfster staat bekend als een van de meest vooraanstaande hedendaagse Scandinavische auteurs. Haar existentiële romans kenmerken zich door hun taboedoorbrekende en actuele thema's. *Zomerhuis'* was haar eerste roman in het Nederlands en veroorzaakte een fel literair debat over de vraag wat waarheid is en wat fictie in een roman en wat het doet met diegenen die zichzelf herkennen in de personages.

- Uit de VPRO-gids: "In 2007 werd op een Amerikaanse vlooienmarkt een katoenen zak gevonden waarop ene Ruth Middleton 86 jaar eerder een flard uit het slavernijverleden in borduurletters vereeuwigde. 'Mijn overgrootmoeder Rose, moeder van Ashley, gaf haar deze zak toen ze op 9-jarige leeftijd in South Carolina werd verkocht. Er zat een afgedragen jurk in, 3 handenvol pecannoten, een vlecht van Roses haar. Vertelde haar dat hij gevuld zou zijn met mijn Liefde altijd, ze heeft haar nooit meer teruggezien. In **Alles wat ze dragen kon** reconstrueert *Tiya Miles* dat schrijnend alledaagse drama uit 1852 én de drie met Ashleys 'noodpakket' verbonden vrouwenlevens. Een virtuoos staaltje microgeschiedenis, waarin aan de hand van simpele, symbolische voorwerpen, archiefonderzoek en lotgenootgetuigenissen complete tijdperken tot leven komen."

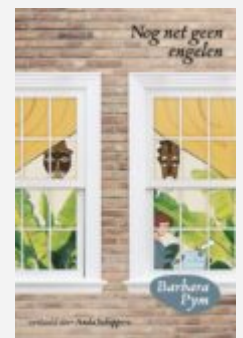
- De Mexicaanse *Guadalupe Nettel* is geprezen als een van Latijns-Amerika's meest opwindende hedendaagse schrijvers. In haar nieuwe roman **Het enige kind** is Laura een dertiger, promovenda en strijdster voor vrouwenrechten. Alina, haar beste vriendin, deelt haar activisme - althans voor een paar jaar. Uiteindelijk verandert ze van gedachten en probeert ze een kind te krijgen, al gaat dat gepaard met een reeks pijnlijke behandelingen waar Laura fel op tegen is. Alina raakt zwanger, maar de aanvankelijke vreugde maakt al snel plaats voor somberheid als haar dokter haar vertelt dat het kind aan een zeldzame genetische ziekte lijdt. Ondertussen hoort Laura door de muren van haar appartement de driftbuien van de 8-jarige zoon van haar buurvrouw. Gedreven door sympathie voor zijn moeder - alleenstaand en duidelijk overspoeld door het huiselijke leven - en door haar nieuwsgierigheid naar de belevingswereld van een kind, knoopt Laura een relatie aan met het jongetje.

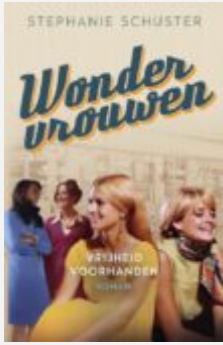
- Ook uit de VPRO-gids: Iedere zomervakantie ging Leyla naar het geboortedorp van haar vader, in Syrisch Koerdistan. Hij werd door de familie verstoten toen hij niet met een jezidi maar met een Duitse trouwde, maar Leyla was zo'n schattige baby dat haar grootmoeder zich ermee verzoende. In dat stoffige dorp leerde Leyla de verhalen, liedjes en gebeden van de jezidi's, maar dan breekt de oorlog uit. Terwijl zij het studentenleven ontdekt, graven de herders en boeren een greppel om het dorp met hun stokoude kalasjnikovs te verdedigen tegen de oprukkende Islamitische Staat. In haar autobiografische debuutroman **De zomers** schrijft *Ronya Othmann* over een meisje dat struikelend een evenwicht zoekt tussen haar Duitse, Koerdische en jezidische wortels.

- Over **Een beetje geluk** van *Claudia Piñeiro*: Twintig jaar na een traumatische gebeurtenis keert een vrouw terug naar haar vaderland. De vrouw die terugkeert is anders: ze ziet er niet hetzelfde uit, haar stem is anders, ze heeft niet dezelfde naam. Zullen degenen die haar toen kenden, haar nu herkennen? Ze keert terug naar de fraaie buitenwijk van Buenos Aires waar ze woonde en een gezin grootbracht. Tot ze besloot te vluchten. Ze begrijpt nog steeds niet helemaal waarom ze heeft ingestemd met een terugkeer naar het verleden dat ze zich had voorgenomen voor altijd te vergeten. Maar naarmate ze het begint te begrijpen, door verwachte ontmoetingen en onverwachte openbaringen, wordt haar ook duidelijk dat het leven soms lot noch toeval is: misschien is haar terugkeer niet meer dan een beetje geluk.

- *Barbara Pym* (1913-1980) was een Engelse schrijfster van romans en korte verhalen. Ze was sterk geïnteresseerd in het alledaagse, in de kleine dingen waarmee mensen hun leven draaglijk maken. Dat maakte haar werk niet sentimenteel: haar observaties zijn scherp en haar stijl is spottend en ironisch. Aan mooischrijverij deed ze ook niet. In de jaren tachtig zijn vier van haar twaalf romans in het Nederlands vertaald en de afgelopen jaren nog drie: **Nog net geen engelen** uit 1955, dat onlangs opnieuw vertaald verscheen, schreef ze op basis van haar eigen ervaringen bij het International African Institute, waar ze zich volop in de eigenaardige wereld van de antropologen had kunnen storten. Het speelt zich af in een periode van sociale verandering in het naoorlogse Engeland, die subtiel wordt weergegeven in de plot en setting van de roman.

- **Vrijheid voorhanden** is deel 3 van de Wondervrouwen-trilogie van *Stephanie Schuster*: drie romans over het leven van vier vriendinnen, ten tijde van de economische bloei in het midden van de jaren vijftig tot aan begin jaren zeventig. Nu is het 1972 en de Olympische Spelen worden gehouden in München. In Starnberg vecht Luise om haar kleine kruidenierswinkel te behouden, ondanks de moordende concurrentie van de grote supermarkten. Daarnaast moet ze toegeven dat haar huwelijk voorbij is. De nieuwe echtscheidingswet zorgt ervoor dat zij een gewaagde stap kan zetten. In deze turbulente tijden wordt ze gesteund door haar drie vriendinnen: Helga, die droomt van haar eigen dokterspraktijk, Marie, die al haar energie in haar manege stopt en Annabel, die eindelijk het verleden van haar familie onder ogen durft te zien. Al deze nieuwe kansen doen hen beseffen: het grootste avontuur van hun leven begint nu pas.

Poëzie

Zie boven

Verhalen

-

Non-fictie

- In **Heksenjacht** beschrijft de Zweedse historicus *Dick Harrison* de grote heksenprocessen en hekserijvervolgingen in Europa sinds de oudheid. Het beeld van 'de heks' had voor talloze onschuldige vrouwen verschrikkelijke consequenties. Zij werden verbannen, besmeurd, aangeklaagd, mishandeld, veroordeeld en vermoord. Soms omdat ze als vreemd of gevaarlijk werden gezien, vaak alleen omdat ze 'anders' waren dan de gevestigde samenleving. Dick Harrison vertelt over de culturele en politieke omstandigheden die ten grondslag lagen aan het geloof in en vervolgen van heksen en hekserij en legt uit hoe in al deze gevallen tal van vrouwen de ideale zondebok bleken. In de Nederlandstalige uitgave zijn speciaal voorbeelden uit Nederland en België opgenomen.

Activiteiten in Utrecht en daarbuiten:

- Op 2 en 3 februari speelt in de Stadsschouwburg (Utrecht) de voorstelling **Kings**, dit keer uitgevoerd door een nieuwe generatie theatermakers *Rightaboutnow Inc*, én alle personages worden gespeeld door vrouwen. Een jonge vrouw, Leila, heeft een geheime liefdesrelatie. Ze is vrijgevochten en ambitieus, en ze wil af van de beklemmende codes en regels van de straatcultuur in haar wijk. Zij wil samen met haar geliefde weggaan om elders een toekomst te bouwen. Maar als haar broer erachter komt, steekt hij hier een stokje voor. In *Kings* stappen drie spelers in een boksring om het verhaal uit de doeken te doen van Leila, haar broer en zijn twee beste vrienden.

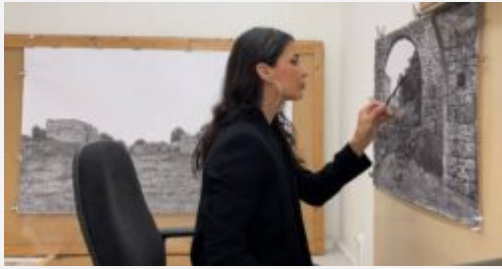
Meer

info: <https://stadsschouwburg-utrecht.nl/agenda/kings-rightaboutnow-inc> en <https://rightaboutnowinc.com/producties/kings>

- In Stedelijk museum Vianen is een opmerkelijke dubbeltentoonstelling te zien: **De straat 100 jaar** van schrijfster *Ina Boudier Bakker* en **Berlijns Dagboek** van *Samah Shihadi*, met (deels) als gemeenschappelijke achtergrond: vluchtelingenproblematiek. **Ina Boudier Bakker** schreef de novelle *De straat* in 1924 na haar vijfjarig verblijf op de Voorstraat in Vianen. Het wordt wel haar literaire hoogtepunt genoemd, waarin ze op sobere wijze het verstikkende leven van een aantal mensen in een provinciestadje beschrijft, die beknelde zitten in een dwangbuis van fatsoen, kortzichtigheid, conventies en lafheid. De jaarlijkse kermis en de Hongaars-Oostenrijkse vluchtelingenkinderen die in die tijd regelmatig bij gastgezinnen verbleven kregen een belangrijke plek in de novelle. Naast eenzaamheid en onmacht klinkt er ook hoop op een socialere wereld.

De tentoonstelling van Ina Boudier Bakker wordt gecombineerd met een serie grote tekeningen van de jonge

kunstenares **Samah Shihadi** (1987). Tijdens een werkperiode in Berlijn begon ze met het tekenen van Palestijnse, ingenomen dorpen, de geboortegrond van haar grootouders in toenmalig Palestina voordat het in 1948 door Israël werd ontruimd en ingenomen. *Samah Shihadi* staat bekend om haar grote, minutieus in houtskool uitgewerkte, tekeningen. Het is geen boosheid of nostalgie die ze tekent, maar empathie en de wens verbinding met mensen te maken. Ze hoopt met onderling begrip en de schoonheid van het landschap een belangrijke stap te doen richting toenadering naar elkaar, ongeacht afkomst of

religie. Het laatste kunstwerk dat ze in Berlijn maakte staat symbool voor haar benadering van kunst en de plek van kunst in de samenleving. Ze tekende zichzelf hierin op de eerste brug die openging nadat de Berlijnse Muur viel, waardoor oost en west weer met elkaar verbonden werden. "Het straalt hoop uit voor de toekomst."

Meer

info: <https://stedelijkmuseumvianen.nl/zien-doen/samah-shihadi-berlijns-dagboek/> en <https://stedelijkmuseumvianen.nl/zien-doen/samah-shihadi-berlijns-dagboek-2/>

- Een ander leuk klein museum met verschillende exposities is museum Kranenburg in Bergen (N-H). Er is t/m 7 april een solopresentatie, **Farming Textiles**, van de van origine Duitse *Diana Scherer*, die na een studie aan de Rietveld Academie als kunstenaar en fotograaf werkte. Ze raakte geïntrigeerd door de vormen en stevigheid die plantenwortels aannamen als je ze in een te kleine bloempot of vaas liet groeien. Daar wilde ze meer mee doen, en zo begon haar 'worteldressuur'. In haar atelier creëert zij kunstmatige biotopen om haar werk te laten groeien met behulp van aarde, zaden, licht en ondergrondse sjablonen in zowel natuurlijke als door de mens gemaakte patronen. *Diana Scherer* leidt de wortels, zodat ze volgens haar patronen groeien. Zo ontstaan intrigerende organische weefsels die niet alleen de door de mens bedwongen natuur zichtbaar maken, maar ook de grenzen aan die

bedwingbaarheid. Sommige werken aan de muur zijn klein en fragiel, alsof ze gekantklost zijn. Andere zijn robuuster, ze doen soms denken aan een schilderij van Mark Rothko, aan een stuk perkament of aan een art-nouveautapijt.

1 okt 2023 t/m
10 mrt 2024

Museum
Kranenburgh

Fotografe *Cuny Janssen* presenteert **The binding factor**. Sinds 2000 reist ze de hele wereld over om kinderen en het hun omringende landschap te fotograferen. Haar nieuwste werk: portretten van kinderen met hun volwassen-relaties - foto's die ze de afgelopen jaren in haar eigen leefomgeving maakte. Ze tonen haar belangstelling voor familiestructuren en hoe die er vandaag de dag uitzien. In moderne families en gezinnen - samengesteld, interraciaal, met verschillende godsdiensten, regenbooggezinnen - blijven traditionele rollen en functies bestaan. Er zijn nog steeds vaders, moeders, broers en zussen, grootouders en vrienden, ook

in samengestelde en *extended* families. Co-existentie, fluïditeit en acceptatie van de ander staan vandaag meer centraal. In het bijzonder gaat haar aandacht uit naar de waardigheid van de mens als individu, met een karakter en eigen ideeën.

Meer

info: <https://www.kranenburgh.nl/tentoonstelling/129/diana-scherer-farming-textiles> en <https://www.kranenburgh.nl/tentoonstelling/130/cuny-janssen-the-binding-factor>

Bibliotheeknieuws:

- In februari zal de bibliotheek open zijn op de aangegeven tijden.

Iedereen die wil komen rondkijken en/of boeken lenen en terugbrengen is van harte welkom.

Nieuwe boeken in de bibliotheek

Moeders. Heiligen van Dieuwertje Mertens, *Empusion* van Olga Tokarczuk, *Voornamelijk vrouwen* van Connie Palmen, *Dit soort kleinigheden* van Claire Keegan

Nieuwe recensies van deze maand als link bijgevoegd:

- <https://vrouwenbibliotheek.nl/2024/01/04/allegaags-geweld-door-eva-keuris/>
- <https://vrouwenbibliotheek.nl/2024/01/11/apate-spreekt-door-alicja-gescinska/>
- <https://vrouwenbibliotheek.nl/2024/01/14/onze-kinderen-door-renee-van-marissing/>
- <https://vrouwenbibliotheek.nl/2024/01/21/helenka-door-anna-van-suchtelen/>
- <https://vrouwenbibliotheek.nl/2024/01/23/dagen-van-glas-door-eva-meijer/>
- <https://vrouwenbibliotheek.nl/2024/01/25/breuklijnen-van-begeerte-door-shubhangi-swarup/>

De leenbijdrage voor 2024 is vastgesteld op € 27,50. Je kunt hiervoor onbeperkt boeken lenen en/of vriendin/vriend van de bibliotheek zijn. Iedereen die boeken leent en/of wil gaan lenen wordt vriendelijk verzocht dit bedrag over te maken op ons banknummer **NL18 RABO 0366 0430 05** ten name van **Stichting Es Scent ovr naam en 'leenbijdrage 2024'**. Meer overmaken om de vrouwenbibliotheek extra te ondersteunen mag natuurlijk altijd. Eenmalig een boek lenen kan ook. De bijdrage hiervoor is € 1,- per boek, met een startbedrag van € 5,- per kalenderjaar. Op www.vrouwenbibliotheek.nl is meer informatie over de bibliotheek te vinden en veel recensies; de nieuwsbrief is ook te lezen via onze website.

Marjolein Datema

Utrecht, 29 januari 2024